

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 13 september 2006
Klicka här för utskriftsvänlig pdf-fil

”Huliganismen” och fotbollens hjärta

Kutte Jönsson

Teknik och samhälle, Malmö högskola

Det stora fotbollsbråket i Stockholm i slutet av augusti gick som en rysning genom hela fotbollssverige. Hammarby låg under med 3–0 i Stockholmsderbyt mot Djurgården en bit in i andra halvlek, och klubbens anhängare på läktarna, som blivit alltmer irriterade och frustrerade, började kasta in bengaliska eldar och stormade så småningom planen. Matchen bröts. Spelets tillskyndare såväl som dess belackare hade något att säga om detta, och det kunde inte i alla lägen klart urskiljas vem som var för respektive emot det ena eller det andra.

Kutte Jönsson, filosof med idrotts- och genusforskning på agendan – inte sällan i samma veva – rös också till, men inte just när Hammarbyfansen agerade ut sina värsta frustrationer. Det var snarare de följande dagarnas sportsideskommentarerna som han fann besvärande, och som fick honom att börja fundera på maskulinitetsidealet inom fotbollskulturen. Är det karlarideal som vägleder spelarna när de rusar omkring på plan och offerar sig för laget och knuffas och armbågas och boxas och skallas, kanske detsamma som det som får besvikna supportrar att släppa på kontrollen och hämningarna och minsann visa laget och världen att nu får det vara nog!?

Stockholmsderbyt i fotbollsallsvenskan mellan Hammarby och Djurgården måndagen den 28/8 fick avbrytas tio minuter in i andra halvlek. Oroligheterna hade börjat redan i den första halvleken, när en av linjedomarna träffades i huvudet av ett hårt föremål. I början av andra halvlek kastade sedan supportrarna in bengaliska eldar på planen, för att stunden senare storma den.

Dagen efter döpte *Expressen* matchen till ”skandalderbyt”. Det var det värsta huliganbråket i svensk idrottshistoria och en svart dag för fotbollen, hette det bland annat. Indignationen var med andra ord omfattande, och tidningarnas sportkrönikörer överbjöd varandra i fördömanden.

”Mörkrets hjärta har aldrig lämnat svensk fotboll. I går bultade det starkt och vidrigt på den en gång så älskvärda Söderstadion.”, skrev Mats Olsson i *Expressen*.

”Allt vi fick se var Stockholms ynklighet, dåraktighet och – tragiskt nog – Stockholms verklighet. Våldsmännen våldtog en klubb igen. De här sa att de höll på Hammarby.”, skrev Simon Bank i *Aftonbladet*.

De övriga tidningarnas kommentatorer var i samma stil.

Tongångarna på tidningssidorna känns igen från tidigare ”huliganskandaler”. Förslagen om hur fotbollen ska komma

tillrätta med "huliganismen" känns även de igen. Svaret tycks alltid vara mer av kontroll och mer av repression. Med andra ord går förslagen konsekvent ut på att komma underfund med vilka metoder som kan tänkas vara de mest effektiva för att utestänga och bestraffa "huliganerna".

De reflexmässiga fördömandena och ropen på straff är naturligtvis lätta att begripa. Men den moralpaniska distanseringen till "huliganerna" är inte desto mindre problematisk.

Vilka är egentligen de fruktade "huliganerna", och på vilket sätt skiljer de sig från den tillbakalutade "genomsnittliga" supportern? Tänk om normerna de demoniserade "huliganerna" ger uttryck för vilar på samma ideologiska grund som de "snälla" supportrarnas normer.

Begränsat endast till mediernas berättelser, är det dock tydligt att det är vissa ideal som avses att försvara i fördömandena mot "huliganismen".

"Huliganerna", basuneras det ut, har som enda syfte att förstöra "fotbollsfesten" för alla andra. Och "alla andra" är i dessa sammanhang påfallande ofta detsamma som "barnfamiljerna". Dessa måste skyddas till varje pris.

Att ställa "huliganerna" mot "barnfamiljerna" är givetvis ett retoriskt billigt trick. Men genom att göra just det skapas samtidigt en nerv kring hela fenomenet. För vad är det "huliganerna" får representera i den berättelsen, om inte ett hot mot såväl samhällsordningen som det heteronormativa kärnfamiljsidealet. "Huliganerna" blir på så vis "monster", och som sådana en subversiv kraft, en kraft som "stör".

Av detta skulle man naturligtvis kunna dra slutsatsen att "huliganismen" är en politiskt radikal kraft. Men det vore antagligen en överdrift. Förmodligen är det rimligare att förstå "huliganismen" som en integrerad del av den konservativa och maskuliniserade fotbollskulturen som sådan. För vad är det egentligen för ideal som manifesteras och ständigt (åter)etableras inom "huliganismen"? Är det i själva verket inte samma slags ideal som ofta hyllas inom fotbollskulturen i stort?

Här kan man ta ett annat exempel från dagarna efter "skandalderbyt". I *Sydsvenska Dagbladet* analyserar tidningens sportkrönikör Åke Stolt "huliganerna". Han skriver: "Det här handlar om svaga, rädda, omanliga små gossar som egentligen inte skulle få gå på fotboll utan målsmans sällskap."

Genom att utmåla "huliganerna" som "svaga, rädda" och "omanliga gossar", så framställer han den "riktiga" supportrarna som "starka, rädda" och "manliga män". Kanske sitter i själva verket de "riktiga karlarna" numera på läktarnas familjesektion, tillsammans med sina barn, och låter sig därifrån speglas i "huliganernas" handlingar. Och kanske kan man tolka detta som ett exempel på hur ett traditionellt maskulinitetsideal kommit att förskjutas i en (förment?) "mjukare" riktning, men utan att för den sakens skull förlora sin hegemoniska position.

Stolt är nu inte ensam om att odla en patriarkalt skruvad machoattityd i "huligandebatten".

I oktober 2004 utbröt det kravaller på Råsunda i samband med derbyt mellan AIK och Hammarby. Kravallerna kommenterades bland annat av Uefa-presidenten och tillika AIK:s styrelseordförande Lennart Johansson. I *Dagens Nyheter* (20/10 2004) säger han: "Hade jag uppträtt på ett störande sätt när jag gick på Råsunda som grabb och farsan fått veta det hade det blivit ett kännbart straff."

I samma intervju identifierar Johansson dessutom var grundproblemet finns: hos föräldrarna till "huliganerna": "Vet föräldrarna exempelvis om att deras barn står på Råsunda och uppför sig illa? För att komma åt problemet måste man börja inifrån. Och vem är mest ansvarig för sina barn om det inte är föräldrarna?"

Om man för ett ögonblick betänker att den hårda kärnan vanligtvis består av vuxna män, inte sällan med familj, barn och fasta anställningar, blir uttalandet mest en absurditet. Visserligen rekryteras nya generationer "huliganer" hos yngre personer, men det är inte de som vanligtvis brukar organisera sammandrabbningarna.

Förutom de lösa funderingarna kring "huliganismens" orsaker, kan man fråga sig om det egentligen finns några ideologiska skiljelinjer mellan Johansson och "huliganerna", eller mellan Stolt och "huliganerna", eller mellan Olsson och Bank och "huliganerna"? Det är inte så säkert. Om några sådana djupgående skillnader finns, så märks de dåligt. Varför det inte märks skulle, som sagt, kunna bero på att det faktiskt inte existerar något ideologiskt motsatsförhållande mellan

å ena sidan "riktiga" eller "äkta" fotbollssupportrar och å andra sidan "huliganerna". Det är i grunden samma slags maskulinitetsideal, samma slags maskulinitetsnormer som de bygger sitt engagemang på. I själva verket tycks det som att de kvaliteter "huliganerna" besitter är samma typ av kvaliteter som man vanligtvis ser som berömvärda inom idrotten i allmänhet och i fotbollen i synnerhet.

En som har drivit denna linje på ett belysande sätt är journalisten Stephan Mendel-Enk.

I sin utmärkta reportagebok *Med uppenbar känsla för stil – ett reportage om manlighet* (Atlas, 2004), beskriver han ett möte med nyss nämnda Mats Olsson.

Mats Olsson är sedan länge en känd och frank kritiker av firmakulturen. När Mendel-Enk och Olsson ska till att träffas för en intervju har Olsson precis skrivit porträtt över var och en av spelarna i allsvenskan. Mendel-Enk konstaterar att runt hälften av spelarna beskrivs som "offervilliga" som "gillade när det smällde". Den dåvarande AIK-spelaren Krister Nordin beskrivs dessutom av Olsson som "en man bland män".

Av dessa beskrivningar framgår det, menar Mendel-Enk, att Olsson delar somliga av de (manlighets)ideal som även är "huliganernas" manlighetsideal. När Mendel-Enk konfronterar Olsson med detta, erkänner denne utan omsvep att han är medveten om det, och verkar sedan nästan ångra hur han formulerade spelarporträtten.

Men vad är det som ska ångras, egentligen? Det är knappast någon hemlighet att fotbollskulturen är ideologiskt maskuliniserad, och utifrån den genusordning som finns inom (och utanför) idrotten, och som symboliseras som mest i maskuliniserade lagsporter, skulle det vara märkligt om inte de kvaliteter som har status enligt denna ordning uppmärksammas som positiva.

Fotbollssupportrar av alla slag tenderar att upphöja spelare som "spelar med hjärtat", och som inom ramen för vad som är tillåtet enligt den rådande fotbollsmorale, offerar sig för laget, föreningen eller nationen. Denna norm backas upp av såväl "vanliga" supportrar som av "huliganerna". Som tydligast blir det kanske när man läser om hur en av "huliganerna" – en drygt 25-årig man och hammarbysupporter knuten till firman KGB (Kompisgänget Bajen), med ett vanligt liv med fast jobb – uttrycker sig i en intervju i *Expressen* (30/8). Han säger bland annat att syftet "var att ställa till lite kaos för att alla var så jävla besvikna, att det inte kämpades med hjärta och att det var så jävla pissigt överhuvudtaget."

Är det inte precis på det sättet en "riktig" supporter skulle kunna uttrycka sig?

Ändå gör såväl medierna som idrottsetablissemangen en tydlig åtskillnad mellan "riktiga" supportrar och "huliganerna". Men det är en falsk polarisering!

Graden av känsla för, och identifikationen med, den egna föreningen verkar i själva verket vara betydligt mer djupgående bland "huliganerna" än hos de flesta andra. Detta innebär emellertid inte att också de "väluppfostrade" supportrarna är utan moraliskt ansvar. De "väluppfostrade" kanske inte säger det högt inför sina barn, men om de är riktiga supportrar så upplever de antagligen många gånger känslor liknande dem som "huliganerna" upplever. Med andra ord: ifråga om engagemang och "hjärta" finns inte heller någon skillnad mellan "huliganer" och andra supportrar.

Men det finns en – mycket väsentlig – skillnad. Och det är hur den gemensamma ideologin uttrycks eller utageras. De som (ut)definieras som "huliganer", om än slentrianmässigt, agerar ut sina frustrationer. Utagerandet, kan man hypotetiskt tänka sig, blir samtidigt en förstärkning av tillhörigheten till den egna klubben.

Men, säger nu kanske någon, "huliganernas" utagerande bygger på en våldsideologi.

Detta kan förvisso vara sant. Men det problemet behöver inte bara vara begränsat till "huliganism". Under rubriken "Idrottsmän är djur", skriver till exempel journalisten Magnus Linton i *Expressen* (1/9): "de som kämpar för att separera idrottens idé från våldets har ingen lätt match framför sig." Jag tror han har en poäng i det.

Tävlingsidrott, och i synnerhet fotbollsmatcher på elitnivå, handlar många gånger om någon form av våldsutövning, i synnerhet på planen. Där handlar det främst om att vinna. Vinnarkulturen bidrar till att regler ofta tänjs och att det i grunden kulturkonservativa fair play-idealet töms på substantiellt innehåll.

Våldet "huliganerna" gör sig skyldiga till är såklart inte en del av själva spelet som sådant. "Huliganernas" våld sträcker sig längre än till spelets konstitutiva regelverk och idé. Därför blir det även betraktat som "odisciplinerat" eller

”okontrollerat”. Våldet som utgår från läktarplatserna är visserligen inte direkt orkestrerat av aktörerna på planen; likväl kan man se det som en del av spelet i en vidare mening (givet att man inkluderar publiken som en del av detta spel).

Slutsatsen kan man dra av detta är att också ”huliganerna” är ”den tolfte spelaren”, precis som alla andra supportrar. Att stoppa en match, eller på andra sätt visa sitt missnöje mot det egna eller det andra laget, påverkar utförandet av spelet och kanske även slutresultatet.

Man kan även tänka sig att ”huliganerna” bara iklär sig rollen som ”ställföreträdande soldater” för alla ”oss andra” som disciplinerat följer de regler för hur man bör bete sig på en idrottsarena.

Oavsett vilken kategori av supportrar man tillhör eller blir tillskriven, är den grundläggande ideologin densamma. På så vis går ingen fri från ”skuld”. Det som skrivs på sportsidorna; de svarta rubrikerna; de hatfyllda utbrotten riktat mot spelare, tränare och domare återspeglas i ”huliganernas” attacker mot spelet som sådan.

”Huliganismen” framstår i denna bemärkelse därför inte så mycket som en motkultur, utan mer som en karikatyr av den rådande fotbollskulturens egen logik.

Copyright © Kutte Jönsson 2006